

LMD LEIDYBINĖ VEIKLA

Eglė Paškevičiūtė-Kundrotienė

*Lietuvos mokslų akademijos biblioteka, Žygimantų g. 1/8, LT-01102 Vilnius
El. paštas heksperai@gmail.com*

Anotacija. Straipsnyje remiantis rankraštine medžiaga ir skelbtais šaltiniais siekiama supažindinti su Lietuvių mokslo draugijos (toliau – LMD) 1907–1940 m. leidybine veikla, atskleidžiant įgyvendintus sumanymus, jų reikšmę visuomenei, aptariant planuose likusius sumanymus, jų nepasisekimo priežastis, išanalizuoti, kokie autoriai labiausiai prisidėjo prie įvairios leidybinės veiklos, parodyti tendenciją, kaip kito LMD leidybos mastai nuo jos įkūrimo iki uždarymo. Iš viso LMD išleido beveik 90 vadovėlių, 29 dokumentus, dešimtis atspaudų iš „Lietuvių Tautos“ bei „Medicinos“. Neįgyvendinti projektai: enciklopedijos, bibliografijos, žemėlapių, žurnalo „Medicina ir gamta“ leidyba. Didžiausias leidybinis pakilimas – 1918–1922 m. Leidybos veiklai neabejotinos įtakos turėjo politinė kultūrinė situacija Lietuvoje. Reikšmingiausia LMD veikla yra ta, kad ji aprūpino vadovėliais besikuriančią lietuvišką mokyklą, rūpinosi mokslinės literatūros leidyba bei platinimu. LMD leidybinė veikla buvo žinoma ne tik Lietuvoje, bet ir už jos ribų.

Reikšminiai žodžiai: lietuvių mokslo draugija, leidyba, vadovėliai, „Lietuvių Tauta“, Jonas Basanavičius.

Įvadas

Vienas iš Lietuvių mokslo draugijos (toliau – LMD) veiklos tikslų – leidyba. LMD pasižymėjo įvairialype veikla, turėjusia platų atgarsį visuomenėje, tačiau leidybinis veiklos aspektas išsiskiria savo daryta įtaka bei palikimu. LMD leidybinė veikla vienu ar kitu rakursu aptariama pastarojo dešimtmečio tyrėjų darbuose (Banionis 1998; Černiauskaitė 2002; Girkus 2004; Jakimavičius 2008; Klimavičiūtė 2005; Pukienė 2002 ir kt.).

Lietuvos mokslų akademijos biblioteka stengiasi prisidėti prie LMD veiklos tyrimo. Parengtas ir atiduotas spaudai „Lietuvių mokslo draugijos leidinių katalogas“ (Kazlauskienė, Paškevičiūtė-Kundrotienė 2007; 2008), kuriame suregistruoti 249 leidiniai, išėję su LMD spaudu ar priskiriami LMD (neįtraukti referatai, skaityti LMD susirinkimuose ir išspausdinti periodinėje spaudoje, taip pat LMD narių knygos, jei leidėjas ne LMD, periodiniai leidiniai įtraukiami pagal pavadinimus, neišskiriant atskirų numerių kaip leidybinio vieneto).

Straipsnio tikslas – supažindinti su LMD leidybine veikla, atskleidžiant, kokie sumanymai buvo įgyvendinti, kokia jų reikšmė visuomenei, aptarti dienos šviesos neišvydusias idėjas, jų nepasisekimo priežastis, išanalizuoti, kokie autoriai labiausiai prisidėjo prie įvairios leidybinės veiklos, parodyti tendenciją, kaip kito LMD leidybos mastai nuo jos įkūrimo iki uždarymo.

Straipsnyje remiamasi analizės bei aprašomuoju metodais.

LMD leidybinę veiklą pagal leidinių pobūdį bei paskirtį galima skirti į tokias grupes:

- a) vadovėliai besikuriančiai lietuviškai mokyklai, mokymo priemonės, pedagoginė literatūra;
- b) periodiniai leidiniai: „Lietuvių tauta“, „Medicina ir gamta“, „Medicina“;
- c) LMD narių publikacijos su LMD spaudu, atspaudai iš periodinių leidinių, LMD dokumentai;
- d) kiti leidiniai ir leidybiniai sumanymai: enciklopedija, bibliografija, žemėlapis.

LMD leidybinė veikla apibrėžta įstatuose: „*Mokslo Draugija: a) leis savo laikraštį, kuriame bus spausdinami jos darbai; b) leis kitus mokslo darbus; c) davinės, išgalėdama, premijas už atliktuosius jai darbus; d) rengs moksliskus pranešimus ir referatus, prisilaidydamas esančiųjų tame dalyke įstatymų*“ (Lietuvių... 1907: 4).

Panašiai ir 1926 bei 1937 m. įstatuose: „*Lietuvių Mokslo Draugija: a) leidžia savo laikraštį, kuriame spausdina mokslo dalykus; b) kiek galėdama skiria dovanas tikslesnių mokslo veikalų autoriams*“ (Lietuvių...1937: 4). Mokslo tiriamąjį darbą buvo bandoma kiek galima labiau populiarinti bei tenkinti visuomenės praktinius mokslo poreikius. Bandysime apžvelgti kiekvieną grupę atskirai.

Vadovėliai besikuriančiai lietuviškai mokyklai, mokymo priemonės, pedagoginė literatūra

Tai neabejotai plačiausias LMD leidybinės veiklos baras: Lietuvos mokslų akademijos bibliotekos parengtame sąrašė iš suregistruotų 249 leidinių 93 yra vadovėliai bei mokyklai skirta literatūra. Dar iki LMD įregistravimo, atgavus spaudą, su Amerikos lietuvių pagalba 1905 m. buvo įsteigtas vadovėlių leidybos fondas. Jis 1908 m. gavo 22 knygas ir rankraščius, buvo premijuoti šie vadovėliai: Ksavero Sakalausko-Vanagėlio „Dovanėlė – skaitymo ir rašymo mokslas“, Ladislavo Laumensio „Žiupsnelis“, Petro Bendoriaus ir Prano Daugirdo „Aritmetikos uždavinių ir pavyzdžių rinkinys“, Juozo Gabrio „Geografija“ (Žilinskas 1910). Liko nepaskirta premija Lietuvos istorijos vadovėliui (Pukienė 2002: 19). 1909 m. likę vadovėlių fondo pinigai buvo perduoti LMD, kaip ir pati šios krypties leidybos funkcija. Buvo sudaryta speciali administracinė komisija, į kurią įėjo Jonas Basanavičius, dr. Jurgis Šlapelis, kun. Juozas Tumas, Tomas Žilinskas (Žilinskas 1910). Regis, lėšų atsirado, tad vadovėlių leidyba neturėjo būti sunkiai įgyvendinamas tikslas. Be to, jau nuo pat LMD įsteigimo prie jos buvo sudaryta pedagogų sekcija, į kurią įėjo žinomi mokytojai praktikai: Sofija Čiurlionienė, Vincas Paliukaitis, Juozas Vokietaitis, Augustinas Jakučionis, Matas Šalčius, Juozas Paliukaitis, Antanas Kasakaitis. Pedagogų sekcijai buvo pavesta „*pirmiausia apsirūpinti skaitymo knyga II ir III mokyklos skyriui, o paskui Tautinio paišymo vadovėliu ir tik po to, kitais vadovėliais*“ (Žilinskas 1910). Tačiau pirmieji bandymai premijuoti vadovėlių konkursui pateiktus leidinius ir LMD sprendimas sukėlė neigiamą reakciją visuomenėje, spaudoje pasigirdo raginiai pedagogams neatsiliepti į J. Basanavičiaus vardu pasirašytą LMD kreipimąsi teikti tolesniam konkursui vadovėlių siūlymus (Juokų Senis 1911). Pedagogai kaltino LMD premijavus vadovėlius, ne visai tinkamus mokyklai. Tad paskelbus antrąjį konkursą,

nuspręsta vadovėlius siųsti vertinti ne į LMD, bet leidiniui „Mokykla“. 1910–1911 m. LMD gavo šių vadovėlių rankraščius arba pasiūlymus rašyti bei versti: J. Gabrio „Geografija“, J. Barono „Gamtos pažinimas“, A. Jaruševičiaus „Pradžiamokslis dailiai paišyti ir rašyti“, M. Grigonio „Žaidimų sudarymas“ (Pukienė 2002: 20). Beje, A. Jaruševičiaus vadovėlis taip ir nebuvo parašytas, autoriui nurodžius motyvus (Lapinskienė 2003: 170). 1912–1913 m. gautas tik vienas pasiūlymas – išleisti B. Kodaičio „Astronomiją“, – bet jo atsisakyta, nes buvo per brangus ir skirtas vidurinėms, o ne pradinėms mokykloms (vidurinės mokyklos buvo santykinai geriau aprūpintos vadovėliais). Taip LMD iki Pirmojo pasaulinio karo vadovėlių neišleido (Pukienė 2002: 20). Didelė problema buvo ir lėšos: pvz., J. Gabrio vadovėlio išleidimas kainavo 2200 Rub, o 1911 m. vadovėlių fonde iš viso buvo 2218 Rub. Vėliau buvo nuspręsta pasiskolinti lėšų. Tokiu būdu buvo padėtas tvirtesnis pamatas vadovėlių leidybai.

Padėtis pakito vokiečiams okupavus Lietuvą – rusiškos mokyklos nustojo veikti, nepaisant okupantų trukdymo dėl vokiečių kalbos nemokėjimo sparčiai augo lietuviškų mokyklų skaičius, tad pasikeitė ir vadovėlių poreikis. Be to, buvo išspręstas lėšų klausimas. 1915 m. rugpjūčio 29 d. įvyko LMD vadovėlių rengimo komisijos posėdis, kur išsamiai išanalizavus padėtį, konstatuota, kad labiausiai trūksta 4 ir 5 skyriui lietuvių kalbos vadovėlių, rusų ir kitų kalbų chrestomatijų. 1915 m. sparčiau kuriasi gimnazijos, tad vadovėlių leidimo komisija didžiausią dėmesį skyrė vadovėlių vidurinėms mokykloms leidybai, nes jų labiausiai trūko. 1915 m. spalio 25 d. LMD komiteto posėdyje pažymėta, kad vadovėlių fonde yra tik 2319 Rub., tad nuspręsta 5000 Rub pasiskolinti iš Tautos namų fondo. Išrinkta komisija rūpintis su vadovėlių leidyba susijusiais klausimais: Antanas Smetona, Mykolas Biržiška, Augustinas Janulaitis (Pukienė 2002: 21). Laikui bėgant padėtis kito. Kaip matome iš ataskaitų, 1915–1916 m. vadovėlių fondą sudarė (įskaitant turimas ir skolintas lėšas) 11 097 Rub 10 kap, o išlaidos siekė 8748 Rub 99 kap, 1916–1917 m. fonde buvo 6607 Rub 13 kap, išlaidos siekė 3316 Rub 82 kap (Iš Lietuvių... 1921: 221). 1917 m. vadovėlių fondas buvo skolingas 8634 Rub 25 kap. Pagrindinis vadovėlių fondo finansavimas buvo skolinimasis iš LMD Tautos namų fondo bei pavienių asmenų, nedidelę dalį sudarė aukos. 1917 m. vadovėlių fondą slėgė 500 Rub skola dr. Antanui Vileišiui, 1918 m. nutarta pasiskolinti iš brolių Vailokavičių 6000 Rub, o jei sutiktų, tai ir 10 000 Rub su 6 % palūkanomis (Janulaitis, Klimas 1918: 5). Vadovėlių fondas mokėjo ne tik spaustuvėms ar leidykloms, bet ir autoriams. Honorarai už atliktus darbus įvairavo: nuo 550 Rub A. Janulaičiui iki 100 Rub A. Dambrauskui ar 50 Rub K. Kepalui (Iš Lietuvių... 1921: 220–221).

1918-ieji buvo produktyviausi metai vadovėlių leidybai. Tuomet buvo nustatytos konkrečios sumos už atliktus darbus: honorarai vertėjams su visa redakcija – 75 Rub už lanką, originaliems rašytojams – 112 Rub 50 kap už lanką, korektoriui – atitinkamai 8 Rub. Antrą leidimą leidžiant autoriui ar redaktoriui, kaip ir už pirmąjį, taip pat turi būti apmokėta (Janulaitis, Klimas 1918: 3, 5). Taip pat buvo nutarta, kad „*autorius ar vertėjas kiekvienos knygos dovanai gautų po 10 egz. apdarytų ir 15 egz. neapdarytų nuo 1000 egz. tiražo*“. Numatyta buvo mokėti netgi ekspertams už kiekvieną posėdį po 5 Rub, nes vadovėlių komisijos posėdžiai užimdavo daug laiko (Janulaitis, Klimas 1918: 6). Vadovėlių leidyba reikalavo vis didesnių lėšų: karo metu nupirka popieriaus

iš Estijos už 63 000 Rub (Iš Lietuvių... 1918: 234). Taigi, vadovėlių leidybos procesas reikalavo ne tik nemažų žmoniškųjų, bet ir didelių finansinių išteklių.

Vis tik per trumpą laiką, nepaisant vokiečių okupacijos, vadovėlių rengimo ir leidybos darbas vyko sparčiai – 1915–1919 m. išleista per 50 vadovėlių. Lietuvos periodinėje spaudoje daugėjo žinių apie rengiamus bei išleidžiamus vadovėlius. Dalis autorių patys dirbo mokykloje, pvz. M. Bagdonas, K. Kepalas, M. Biržiška buvo Vilniaus „Ryto“ gimnazijos mokytojais (Pupšys 1995: 113), kiti – atvirkščiai, visai nesusiję su mokykla, pvz., teisininkai A. Janulaitis, P. Klimas, A. Smetona. Reikia paminėti, kad šalia LMD kitas vadovėlių rengimo centras buvo Rusijoje, kur veikė Lietuvių draugija nukentėjusiems nuo karo šelpti. Vadovėlių leidyba rūpinosi šios draugijos Kultūros ir švietimo sekcija, veikusi 1915–1918 m. (vedėjas mokytojas K. Skabeika), turėjusi spaustuvę Voroneže. Čia dirbo nemažai žinomų lietuvių pedagogų: J. Balčikonis, K. Būga, S. Čiurlionienė, M. Grigonis, J. Yčas, J. Jablonskis, P. Mašiotas, M. Šikšnys, M. Vasiliauskas, J. Vokietaitis, Z. Žemaitis ir kiti (Pupšys 1995: 113–114). Tačiau konkurencijos tarp šių dviejų vadovėlių rengimo centrų nebuvo, greičiau Rusijoje leidžiami vadovėliai tenkino Rusijoje esančių lietuviškų mokyklų poreikius, o LMD užėmė nišą pačioje Lietuvoje. Apie Rusijoje leistus vadovėlius gausu atsiliiepimų ir informacijos lietuviškoje periodinėje spaudoje. Sugrįžę į Lietuvą pedagogai suvienijo jėgas ir įsitraukė į LMD kuruojamos Vadovėlių komisijos veiklą. LMD leidžiami vadovėliai buvo plačiai taikomi mokykloje. 1918–1919 m. mokykloms buvo pasiūlyti vadovėliai, iš kurių didesnė dalis buvo išleista LMD (Vadovėliai 1919: 142–146). Lietuvių mokslo draugija pasiūlė 54,5 % visų vadovėlių (1 lentelė).

1 lentelė. 1918–1919 m. Lietuvoje išleisti vadovėliai

Table 1. Course books released in Lithuania in 1918–1919

Siūlomi vadovėliai (pagal dalykus)	Iš viso išleista	Iš jų išleisti LMD
Lietuvių kalbos	6	2
Istorijos	6	5
Matematikos	8	4
Filosofijos	1	0
Lotynų kalbos	1	1

Vadovėlių populiarumą liudija ir 1919 m. Utenos progimnazijoje naudoti vadovėliai, tarp jų ir LMD išleisti: J. Damijonaičio „Lietuvių kalbos gramatika“, K. Ivanovo „Senovės istorija“, A. Alekno „Lietuvos istorija“, M. Biržiškos „Lietuvių literatūros istorijos santrauka“, K. Paltaroko „Šventojo Senojo įstatymo istorija“ bei „Šventojo Naujojo įstatymo istorija“, J. Barono „Gamtos pradžiamokslis“, A. Kruberio „Geografija Azijos, Afrikos, Amerikos ir Australijos“, K. Šakenio „Fizika“, T. Klėnio „Lietuvių kalbos sintaksė“ (Bliznikienė 2003: 7).

Iš viso LMD pasiūlė 54 lietuvių autorių ir 29 verstinius vadovėlius (įskaitomi ir pakartotiniai leidimai). Išanalizavę LMD vadovėlių leidybą, remdamiesi Lietuvos mokslų

akademijos bibliotekos sudarytu katalogu, LMD išleistų vadovėlių pagal mokymo dalykus tendenciją pateikiame 2 lentelėje.

Daugiausia vadovėlių parengė šie autoriai: A. Smetona – 12 matematikos, iš jų 6 versti, o 6 redaguoti; M. Biržiška – 11, iš jų 7 literatūros, 2 geografijos, 2 istorijos; M. Stankevičius – 8 biologijos, zoologijos, botanikos; K. Šepetienė – 5 vokiečių kalbos; M. Šikšnys – 4 matematikos.

Vadovėliai iš pradžių daugiausia buvo spausdinami Vilniuje Martyno Kuktos spaustuvėje (17 vadovėlių arba 18,3 %), vėliau „Švyturio“ (34 vadovėliai arba 36,5 %), „Žaibo“ (25 arba 26,9 %), Bajevskio (7 arba 4,5 %) bei „Motus“ (1 arba 1 %) ir J. Zavadskio (1 arba 1 %) spaustuvėse.

LMD palaikė ryšius su „Švyturio“ bendrove nuo pat jos įkūrimo. LMD Vadovėlių komisija 1918 m. rugsėjo 20 d. posėdyje svarstė „Švyturio“ bendrovės siūlymą paimti į savo rankas visą leidybos technikos procesą ir finansų apskaitą, tačiau šį siūlymą nutarta atidėti (Janulaitis, Klimas 1918: 6). Bendradarbiavimas buvo sėkmingas iki lenkų okupacijos pradžios. Dar 1919 m. „Švyturio“ bendrovė savo išleistas knygas ėmė pardavinėti ir Kaune. Lenkų okupacinei valdžiai visai trukdant lietuviškų įstaigų ir organizacijų veiklą, kuri laiką dalis „Švyturio“ bendrovės veikė Vilniuje, kita dalis persikėlė

2 lentelė. LMD išleistų vadovėlių skaičius pagal mokymo dalykus

Table 2. The number of course books according to the subjects taught released by LMD

Dalykas, kuriam skirtas vadovėlis	Iš viso išleista vadovėlių (įskaitant pakartotinius leidimus)	Iš jų lietuvių autorių parengti vadovėliai	Iš jų verstiniai vadovėliai
Matematika	22	13	9
Istorija	11	4	7
Geografija	9	3	6
Lietuvių kalba ir literatūra	7	7	-
Biologija, botanika	7	6	1
Zoologija	5	5	-
Tikyba	5	2	3
Vokiečių kalba	4	4	-
Lotynų kalba	3	3	-
Fizika	2	2	-
Chemija	2	2	-
Pedagogika	2	2	-
Etika	1	1	-
Teisė	1	1	-
Psichologija	1	-	1

į Kauną. „Žaibo“ spaustuvėje Vilniuje buvo spausdinami LMD ir „Švyturio“ bendrovės leidiniai, paskui vežimais gabenami į Vievį, iš ten – geležinkeliu į Kauną. „Švyturio“ bendrovės Vilniaus skyrius dėl darbuotojų kaltės patyrė finansinių nuostolių ir pinigų iššvaistymų (Žukas 1998: 18–19). Tad 1923 m. bendrovė visą savo veiklą perkėlė į Kauną, kartu išsiveždama rankraščius, vadovėlius, kuriuos pardavinėjo ne kaip LMD parengtus, bet kaip savo (Jurginis 1975: 112; Jakimavičius 2008: 68–69). Taip, negaudama lėšų už parengtus vadovėlius, LMD pateko į labai sunkią materialinę padėtį. Vadovėlių leidyba kainavo nemažai: už J. Murkos vadovėlį „Vaikų darbymečiui“ I dalies (15 000 egz.) išspausdinimą „Švyturio“ bendrovė spaustuvei sumokėjo 48 000 auksinų, už J. Barono „Gamtos pradžiamokslį“ (7000 egz.) – 28 586, už A. Smetonos „Aritmetikos teoriją“ (5000 egz.) – 12 000 auksinų (Žukas 1998: 22–23). Tiek kainavo vien spausdinimas, o vadovėlių kaina siekė vidutiniškai 2 litus už egzempliorių. Taigi, „Švyturio“ bendrovės problemos lėmė ir LMD sunkumus.

LMD leidiniai daugiausia buvo platinami per Šlapelių knygyną Vilniuje.

LMD vadovėlių komisijos veikla, nors ir labai sunkiomis sąlygomis, davė apčiuopiamų rezultatų – iki valstybės susikūrimo aprūpino besikuriančią lietuvišką mokyklą vadovėliais, taip ypač prisidedama prie pedagogų darbo bei mokinių mokymosi sąlygų pagerinimo. Reikia neužmiršti, kad dalis mokytojų bei vadovėlių autorių nebuvo pedagogai profesionalai, o tiesiog lietuvybės reikalams atsidėję lietuviai inteligentai.

Periodinių leidinių leidyba

„Lietuvių Tauta“. Pirmasis LMD leidinys buvo pradėtas rengti dar iki draugijos įregistravimo. Tituliniame lape buvo parašyta: *„Lietuvių Tauta. Laikraštis skiriamas lietuvių praeities ir dabarties tardymui. Redaktorius ir išleidėjas dr. J. Basanavičius. Knyga I“*. Kitoje lapo pusėje skelbimas: *„Lietuvių Tauta išėina Vilniuje du tris kartus per metus, neapribotame laike pagal medžiagos surinkimą knygomis po 100–200 puslapių storumo. Kaina metams 3, užsienyje 5 rub. Atskiros knygos po 1–1,5 rub. Parsiduoda „Lietuvos“ P. Vileišio ir Piaseckaitės-Šlapelienės knygynuose Vilniuje“*. Pirmasis numeris spaudai atiduotas 1907 m. sausio 19 d., o birželį išspausdintas M. Kuktos spaustuvėje. Jame 12 rašinių, iš jų 5 priklauso J. Basanavičiaus plunksnai (133 puslapiai iš 160). Tarp LMD narių kilo diskusijų dėl leidinio pobūdžio, spausdinamos medžiagos turinio. Tad antrasis numeris turėjo kitokią paantraštę: *„Lietuvių Tauta. L. mokslo draugijos raštai. Kn. I. D. 2“*. Tai buvo ne žurnalas, o mokslo darbų rinkinys, skelbiamas sąsiuviniais. Iš 4 sąsiuvinių sudaroma viena knyga su ištisine lapų numeracija. „Lietuvių Tautą“ už nario mokesį gauna kiekvienas draugijos narys. Buvo spausdinama 700 egz. tiražu (Jurginis 1975: 86–88). J. Basanavičius rūpinosi rankraščių leidiniui gavyba. Nemažai autorių pažadėdavo, tačiau nepateikdavo straipsnių. Kiti savo LMD suvažiavimuose skaitytus pranešimus atiduodavo ne draugijos, bet kitiems periodiniams leidiniams. Todėl „Lietuvių Tautos“ leidyba buvo apsunkinama, periodiškumas vis mažiau išlaikomas. Tą faktą iliustruoja ir 3 lentelėje pateikiamas realus leidinio dažnumas.

3 lentelė. „Lietuvių Tautos“ leidybos dažnumas
Table 3. The periodicity of the course book *Lietuvių tauta*

Metai	Knyga ir dalis	Leidinio dažnumas
1907	Kn. 1, D. 1	knyga per 4 metus
1908	Kn. 1, D. 2	
1909	Kn. 1, D. 3	
1910	Kn. 1, D. 4	
1911	Kn. 2, D. 1	knyga per 9 metus
1913	Kn. 2, D. 2	
1914	Kn. 2, D. 3	
1919	Kn. 2, D. 4	
1921	Kn. 3, D. 1	knyga per 5 metus
1923	Kn. 3, D. 2	
1925	Kn. 3, D. 3	
1926	Kn. 4, D. 1	knyga per 7 metus
1928	Kn. 4, D. 2	
1932	Kn. 4, D. 3	
1936	Kn. 5 (paskutinė)	

Iki I Pasaulinio karo pabaigos išėjo 8 „Lietuvių Tautos“ numeriai, sudarę knygas. Juose buvo 70 straipsnių, iš kurių: 17 filologijos, 13 literatūros, 15 istorijos, 11 etnografijos, 3 tautosakos, 3 archeologijos, 1 antropologijos, 1 medicinos, 1 biologijos tema ir 5 dokumentų publikacijos. Daugiausia yra J. Basanavičiaus, K. Būgos, M. Biržiškos, A. Janulaičio publikacijų, iš kitataučių autorių pažymėtini E. Volteris, A. Srba, J. Endzelynas, B. de Kurtene (Jurginis 1975: 90). Mokslinis lygis buvo nevienodas, dėl to dažnai sulaukta pastabų. Be to, dalis straipsnių, ypač kitataučių autorių, buvo spausdinami ne lietuvių kalbomis. 1912 m. draugijos suvažiavime kilo polemika dėl „Lietuvių Tautos“ pasirinktos krypties.

Buvo numatyta, kad, autorių paprašius ir šiems sutikus padengti ne mažiau kaip pusę išlaidų, bus daromi „Lietuvių Tautoje“ spausdintų straipsnių atspaudai (Jurginis 1975: 94). Ne visi jie buvo pažymimi „Lietuvių Tautos“ spaudu kaip LMD leidiniai, dauguma išėjo atskiromis knygutėmis.

Draugija neturėjo daug tikrų mokslininkų, dirbančių aukštojo mokslo įstaigose, o kitataučiai retai pateikdavo rankraščių. Ypač trūko humanitarų. Neigiamos įtakos „Lietuvių Tautos“ leidybai neabejotinai turėjo ir karas bei po jo įvykę politiniai pasikeitimai, kai 1920–1921 m. dauguma inteligentų ir draugijos narių atsidūrė Kaune, o Vilniuje likusi LMD veikla buvo varžoma Lenkijos įstatymų. Po J. Basanavičiaus mirties teišėjo 3 numeriai, iš kurių vienas skirtas J. Basanavičiaus atminčiai, kitas – LMD veiklai. Nuo 1928 m. „Lietuvių Tautą“ redagavo P. Karazija (Tamošiūnas 1991: 252). Nepaisant visų sunkumų, „Lietuvių Tautoje“ spausdinta medžiaga vertinga ir šiandienos tyrėjams.

„Medicina ir gamta“. Kadangi nuo pat savo veiklos pradžios, be kitų sričių, LMD numatė tyrinėti ir Lietuvos gamtą, buvo sudaryta atskira komisija prie LMD šiuo klausimu. Joje dirbo miškininkas P. Matulionis, botanikas J. Trzebinskis, zoologas T. Ivanauskas. 1909 m. daktaro J. Basanavičiaus ir kitų pastangomis prie LMD įsikūrė „Medicinos bei gamtos sekcija“, 1911 m. veikė ir „Gydytojų bei vaistinininkų sekcija“. 1913 m. šią sekciją papildė gamtininkai ir ji imta vadinti „Medikų-farmaceutų-gamtininkų sekcija“ (Jakimavičius 2008: 69). Šių sekcijų nariai ir įgyvendino leidinio „Medicina ir gamta“ sumanymą. 1913 m. gegužės–rugpjūčio mėnesiais pasirodė 2 šio leidinio numeriai. Redaktorius ir leidėjas buvo S. Matulaitis, bendradarbiai – P. Avižonis ir A. Domaševičius (Tamošiūnas 1991: 302). Leidinyje buvo išspausdinti LMD narių K. Griniaus, T. Ivanausko, S. Matulaičio ir kitų 1913 m. suvažiavime skaityti pranešimai. Išleisus 2 numerius leidinys nustojo eiti. Viena iš priežasčių – trūko rašančiųjų. Tai susiję ir su „Lietuvių Tautos“ – visos draugijos organo – leidybos problemomis.

Greta minėto leidinio buvo sumanyta leisti **„Medicinos ir gamtos laikraštį“**. Ši idėja kilo LMD vaistinininkų sekcijos iniciatoriui S. Nasvyčiui. Sumanymui buvo pritarta 1913 m., tačiau „Medicinos ir gamtos laikraštis“ eiti taip ir nepradėjo (Jakimavičius 2008: 69).

Nors gamtos mokslų atskiras leidinys ir nebuvo populiarus, medikai, gamtininkai ir farmacininkai dar kartą suvienijo savo jėgas. 1919 m. prie LMD buvo sukurta „Medicinos sekcija“, kuri jungė medikus LMD narius. Jos pirmininku nurodomas St. Matulaitis, garbės pirmininku – J. Basanavičius. Pasikeitus politinei situacijai, dalis LMD narių persikėlė į Kauną. Čia 1920 m. susikūrė LMD Kauno skyrius su atskira „Gydytojų sekcija“. Čia ir imta leisti naują leidinį **„Medicina“**, kurio paantraštėje rašoma: *„Laikraštis, skiriamas medicinos teorijos ir praktikos reikalams, taip pat gydytojų profesiniams reikalams“*. Pirmasis redaktorius – J. Žemgulyš (1920–1922 m.), nuo 1922 m. – J. Staugaitis. Rengiant „Mediciną“ bendradarbiavo P. Avižonis, J. Kairiūkštis, V. Kuzma, V. Lašas, P. Mažylis. Tiražas siekė 1000 egz., o vėliau, 1940 m., išaugo iki 1400 egz. Šio LMD leidinio leidybą vėliau perėmė Kauno universiteto medicinos fakultetas. Jis ėjo kas mėnesį, 24 cm formatu. „Medicina“ keitė leidėjus, tačiau gyvuoja iki šiol (Tamošiūnas 1991: 301).

Taigi, LMD pavyko įgyvendinti 3 periodinių leidinių leidybą – „Lietuvių Tautos“, „Medicinos ir gamtos“ bei „Medicinos“. Dar vienas sumanymas – „Medicinos ir gamtos laikraščio“ leidybos – liko tik planuose. Reikia nepamiršti, kad šalia minėtų LMD leidinių ėjo ir kiti LMD narių redaguojami, tačiau ne LMD leidžiami. Pvz., J. Basanavičius leido „Lietuvį“ (1906–1907), V. Biržiška – „Bibliografijos žinias“ (1928–1943). Tad nereikia stebėtis, jog kartais specializuotiems LMD leidiniams pritrūkdavo rašančiųjų, būdavo keičiamas profilis ar iš viso jie nustodavo ėję.

LMD narių publikacijos, atspaudai iš periodinių leidinių, LMD veiklos dokumentai

Įvairiais laikotarpiais LMD leistų leidinių kiekis įvairuoja. Vos susikūrus LMD, nemažai narių gyveno Rusijoje, vėliau inteligentai grįžo. Tačiau kito politinė Lietuvos situacija bei teritorija ir sudėtingi politiniai procesai neabejotinai darė neigiamos įtakos LMD veiklai, taip pat ir leidybinei. Žvelgiant į 4 lentelę, leidinių gausa išsiskiria 1918–1921 m. laiko-

tarpis. Pagrindą sudaro vadovėlių leidyba. LMD narių publikacijų atskiromis knygomis matome vidutiniškai po 1–1,5 leidinio per metus. Pirmuoju LMD veiklos dešimtmečiu nemažai buvo ir atspaudų iš „Lietuvių Tautos“, nes vėliau šis leidinys ėjo vis nereguliariau. Be abejo, ne visi atspaudai buvo žymimi, tad mums pavyko užfiksuoti 30 tokių leidinių (Kazlauskienė, Paškevičiūtė-Kundrotienė 2008). Atspaudų iš leidinio „Medicina“ Lietuvos Nacionalinės bibliotekos kataloguose aptikome suregistruotų 95 (Elektroninis... 2008). 1920–1922 m., kai leidinį leido LMD Kauno gydytojų sekcija, tėra 1 atspaudas. Po 1922 m. darytų atspaudų iš „Medicinos“ sparčiai gausėja, o daugelis jų autorių priklausė LMD. Vienareikšmiškai priskirti visus atspaudus iš „Medicinos“ bei visus „Medicinos“ numerius nuo 1923 m. (kasmet po 12 numerių) prie LMD išleistų yra sunkoka. Mes šiuo atveju pasikliaujame LNB priskyrimu (Elektroninis... 2008).

4 lentelė. LMD leidybinė veikla

Table 4. LMD publishing activities

Metai	Iš viso leidinių	Iš jų:				Periodiniai leidiniai (numeriais)		
		LMD narių leidiniai ir dokumentai	Vadovėliai	Atspaudai iš „Lietuvių tautos“	Atspaudai iš „Medicinos“	„Lietuvių tauta“	„Medicina ir gamta“	„Medicina“
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1907	9	6		2		1		
1908	5			3		1		
1909	6	1		4		1		
1910	6	2	1	2		1		
1911	6	1		4		1		
1912	1	1						
1913	8	1		4		1	2	
1914	4			3		1		
1915	7		7					
1916	11	1	10					
1917	1		1					
1918	13	2	11					
1919	21	4	16			1		
1920	32	2	21		1			8
1921	30		17			1		12
1922	15		3					12*

4 lentelės pabaiga

1	2	3	4	5	6	7	8	9
1923	4		1		2	1		
1924	7	2			5			
1925	8			3	4	1		
1926	11	1		3	6	1		
1927	3	1			2			
1928	8		1		6	1		
1929	4				4			
1930	8				8			
1931	10	1			9			
1932	4	1		1	1	1		
1933	7				7			
1934	3				3			
1935	6				6			
1936	8	1			6	1		
1937	12	2		1	9			
1938	7				7			
1939	1				1			
1940	10				10**			
iš viso	292	29	89	30	95	15	2	32

* „Medicina“ ėjo nuo 1923 m., tačiau ją tik labai santykinai galima skirti prie LMD leidinių.

** Priskiriami prie LDM leidinių, vadovaujantis LNB katalogais.

Kiti leidybiniai sumanymai: žemėlapis, enciklopedija, bibliografija

LMD nuo įregistravimo siekė „išstardyti lietuvių tautą ir jos apgyventą kraštą“ (LMD... 1907: 3). Kaip pažymi tyrėjai, pirmasis atgautos spaudos dešimtmetis 1904–1914 m. nebuvo gausus spausdinto žodžio – tiek Lietuvoje, tiek Rusijoje pavyko išleisti apie 2000 knygų, iš kurių mokslo literatūra sudarė tik 2,7 % arba 55 vienetus, 30 iš jų buvo išleisti LMD (Černiauskaitė 2002: 126). Taigi, verta apžvelgti kai kuriuos LMD leidybinius sumanymus, nors ir likusius neįgyvendintus, tačiau patekusius į tyrėjų akiratį.

Žemėlapis. LMD rūpinosi pirmojo lietuviško žemėlapio leidyba. Šio darbo ėmėsi miškininkas Povilas Matulionis. Jis buvo sumanęs parengti reljefinį „Lietuvos ir jos pakraščių žemėlapi“ (Jakimavičius 2008: 64–65). Buvo sudaryta komisija žemėlapiui redaguoti bei rengti spaudai. Tačiau kilo nenumatytų leidybinių sunkumų – spalvotas 90×98 cm dydžio 3000 egz. tiražo žemėlapis Leipzige Brokhauzo leidykloje būtų kainavęs iš viso 6150 markių (arba 2865 Rub). Nepavyko sutarti dėl kainos ir su Peterburgo

spaustuve (Jurginis 1975: 98). Be to, iškilo sunkumų dėl vietovardžių rašymo. Galiausiai apsispręsta leisti nespaltotą žemėlapi, tačiau paaiškėjo, kad tokį Amerikoje, Čikagoje, leidžia Bronius Kazys Balutis. P. Matulionius sutikęs, dalį medžiagos ir vietovardžių legendą LMD perdavė Amerikai. Tokiu būdu P. Matulionio žemėlapis liko nespausdintas. Galima spėti, šis žemėlapio sumanymas buvo svarstomas pirmajame LMD veiklos penkmetyje. O B. K. Balutis išleido žemėlapi ne tokį, kaip planavo – ne visos Lietuvos, bet tik Suvalkijos.

Enciklopedija. Pirmasis lietuvių žinyną (enciklopedinį žodyną) pasiūlė leisti M. Biržiška. Jis numatė remtis užsienio enciklopedijomis: pasinaudoti ir įvertinti sudarymo principus, susipažinti su leidybos procesais. Šis sumanymas sutapo su JAV leidėjo K. Olšausko 1910 m. iškelta panašia idėja. K. Olšauskas kreipėsi į visus, galinčius imtis enciklopedijos rašymo darbų, autorius bei skyrė šiam reikalui 25 tūkst. rublių. Į šį darbą buvo įtraukti 35 autoriai, o LMD 1911 m. įkūrė specialią enciklopedijos rengimo komisiją, kurią sudarė J. Basanavičius, A. Janulaitis, M. Biržiška, D. Šidlauskas ir J. Šlapelis. Buvo numatyti asmenys, kuruosiantys atskirų mokslo sričių straipsnių rašymą (5 lentelė) (Černiauskaitė 2002: 128).

Iki 1922 m. pradžios jau buvo parengta daugiau kaip 15 enciklopedinių straipsnių, kurių kalbą taisė J. Šlapelis. Tačiau atskirtis tarp pasaulietinės ir klerikalinės inteligentijos (Vilniaus inteligentai nuogaštavo dėl bažnytinės cenzūros mokslo darbams), finansavimo sunkumai ir kitos priežastys nulėmė enciklopedijos projekto atidėjimą. 1912 m. iširo redakcinis komitetas ir birželio 26 d. spaudoje buvo paskelbta apie enciklopedijos projekto pabaigą. Surinkta medžiaga ir straipsniai buvo panaudoti kitiems mokslo darbams, o pirmoji enciklopedija pasirodė tik 1933 m. Kaip nurodoma įžangoje, sumanymo žlugimą prieš du dešimtmečius nulėmė didesnės finansinės išlaidos nei buvo planuota. Enciklopedijos leidybos idėją 1923–1924 m. bandė gaivinti „Švyturio“ bendrovė Kaune, „Kultūra“ Šiauliuose, kol galiausiai Spaudos fondas 1929 m. gruodžio 21 d. nutarė leisti enciklopediją, 1930 m. sausį patvirtino jos planą ir 1933 m. ji buvo išspausdinta (Biržiška 1933). Po ilgų diskusijų pavyko rasti sutarimą su Lietuvių Katalikų Mokslo akademija dėl vienos enciklopedijos leidybos. Dauguma autorių buvo tie patys, dar 1912 m. dalyvavę rengiant enciklopediją.

Bibliografija. Dar vienas LMD svarbus ir reikalingas leidybinis sumanymas – bibliografijos leidimas. 1912 m. LMD suvažiavime gydytojas, kalbininkas, aušrininkas J. Spudulis iškėlė mintį, kad „Lietuvių Tautoje“ būtina įkurti bibliografijos skyrių (Jurginis 1975: 94). Suvažiavime buvo karštai pasisakoma dėl bibliografijos skyriaus svarbos ir būtinumo. Buvo argumentuojama, jog bibliografiniai sąrašai naudingesni net už kai kuriuos straipsnius. Taip pat buvo keliama mintis, kad už bibliografijos rengimą reikėtų atsilyginti finansiškai. Tačiau šis klausimas nebuvo išspręstas. Prie jo sugrįžta 1915 m. IX LMD suvažiavime (Jurginis 1975: 107). Tada buvo nutarta parengti pirmojo dešimtmečio po spaudos atgavimo 1904–1914 m. išėjusių lietuviškų spaudinių bibliografiją ir ją išleisti LMD lėšomis. Darbas iš dalies buvo atliktas ruošiant spaudos atgavimo 10-mečio parodą. Tačiau trūko žinių apie Prūsijoje, Amerikoje išleistus leidinius. Trims žmonėms buvo pavesta atlikti šį darbą per du mėnesius už 300 Rub atlygį. Sprendžiant iš LMD kronikų, ir šis sumanymas nebuvo įgyvendintas (Iš Lietuvių... 1921; 1923).

5 lentelė. Enciklopedijos rengimo grupė
Table 5. The group of compiling an encyclopaedia

Mokslo sritis	Bendradarbiai
Kalba	K. Būga
Istorija	A. Voldemaras, S. Matulaitis, J. Yčas, I. Jonynas
Antropologija, mitologija, archeologija	J. Basanavičius
Teisė	A. Janulaitis, P. Leonas
Geografija ir statistika	L. Gira, T. Ivanauskas, J. Bagdonas, K. Grinius, P. Bugailiškis
Naujausia Prūsų Lietuvos istorija	A. Bruožis
Literatūros istorija	M. Biržiška, A. Janulaitis
Laikraščių istorija	M. Biržiška
Dailė	A. Jaroševičius, A. Žmuidzinavičius
Teatro istorija	V. Landsbergis, A. Rucevičius, M. Biržiška
Dainos	J. Basanavičius
Prekyba ir kooperacija	D. Šidlauskas
Žemės ūkis	J. Tūbelis
Botanika	P. Matulionis
Katalikų bažnyčios istorija	P. Būčys
Protestantų bažnyčios istorija	V. Gaigalaitis
Reformatų istorija	J. Šepetytis, P. Jakubėnas
Marijavitų judėjimas	Kun. A. Tulaba
Sociologija	A. Janulaitis
Visuomenės ir politikos gyvenimas	M. Romeris, M. Biržiška, J. Vileišis, J. Tumas, V. Pakalniškis
Blaivybė	K. Marma
Muzika	Č. Sasnauskas
22 sritys	33 bendradarbiai

LMD leidinių sklaida

Ko gera, lemtingiausi draugijai buvo 1920 m. Dėl lenkų okupacijos Vilniaus krašte imtasi represijų prieš lietuvių, suvaržyta susirinkimų tvarka, pakeisti įstatai. Didelė dalis LMD narių persikėlė į Kauną, kur buvo įsteigtas LMD Kauno skyrius su atskiromis sekcijomis. Draugija susidūrė ir finansiniais sunkumais. Viena iš priežasčių – į Kauną persikėlė ir vadovėlius leidusi „Švyturio“ bendrovė, kuri išsivežė ir jau parengtus rankraščius, išspausdintus vadovėlius, tačiau su LMD neatsiskaitė. Bendrovė ir toliau leido vadovėlius iš jau paruoštų rankraščių, nenurodydama LMD ženklo.

LMD nebuvo uždara, tik lietuvių inteligentų tarpe veikianti, organizacija. Pastaruoju metu draugijai daug dėmesio skiriantis tyrėjas R. Juzefovičius viename savo straipsnyje aptaria plačius LMD ryšius (Juzefovičius 2003). Be abejonės, daugiausiai ryšiai buvo palaikomi per nenuilstantį J. Basanavičių. LMD siuntė savo leidinius, keitėsi informacija su Stepono Batoro universiteto Vilniuje profesoriais, Vilniaus mokslo bičiulių draugija, Žydų mokslo institutu Vilniuje, Baltarusių mokslo draugija Vilniuje, Rytų Europos mokslinio tyrimo institutu, nepriklausomos Lietuvos mokslininkais, Prūsijos bei Amerikos lietuviais, Bulgarijos, Lenkijos, Rusijos, Suomijos ir kitų šalių mokslų akademijomis. 1918–1938 m. draugija palaikė ryšius su 18 užsienio institucijų. 1930–1934 m. LMD išsiuntė 390 knygų, gavo – 134. Aišku, ne visos jos buvo LMD leistos. Taip buvo populiarinamas Lietuvos mokslas už valstybės ribų.

Ryšių buvimą liudija ir šie faktai: Maskvos lietuvių studentų draugijos padėka J. Basanavičiui už atsiųstą „Lietuvių tautos“ pirmąjį numerį, Kauno miesto muziejaus direktoriaus E. Volterio padėka už atsiųstą „Lietuvių tautą“, Vatikano apaštališkosios bibliotekos raštas Lietuvių mokslo draugijai už A. Valaičio publikaciją „Iš lietuvių mokslo draugijos istorijos“ (Lapinskienė 2003: 162, 165, 59). Taigi LMD leidybinė veikla buvo žinoma ir už Lietuvos ribų, o J. Basanavičiaus užmegzti ryšiai nenutrūko ir po jo mirties.

Išvados

1. Remiantis rankraštine medžiaga ir skelbtais šaltiniais supažindinama su Lietuvių mokslo draugijos 1907–1940 m. leidybine veikla, įgyvendintais sumanymais, akcentuojama jų reikšmė visuomenei, aptariamai planuose likę sumanymai ir jų nepasisekimo priežastys.
2. LMD vadovėlių komisijos veikos svarba ir reikšmė yra ta, kad iki valstybės susikūrimo aprūpino besikuriančią lietuvišką mokyklą vadovėliais, taip ypač prisidedama prie pedagogų darbo bei mokinių mokymosi sąlygų pagerinimo. Nemaža dalis mokytojų bei vadovėlių autorių nebuvo pedagogai profesionalai, o tiesiog lietuviškoms reikalingoms atsidedę lietuviai inteligentai.
3. LMD pavyko įgyvendinti 3 periodinių leidinių leidybą: „Lietuvių Tauta“, „Medicina ir gamta“ ir „Medicina“. Dar vienas sumanymas – „Medicinos ir gamtos laikraštis“ – liko tik planuose. Šalia šių LMD vardu leistų leidinių ėjo ir kiti LMD narių redaguojami, tačiau ne LMD leidžiami leidiniai.
4. Leidybos veiklai neabejotinos įtakos turėjo politinė ir kultūrinė situacija Lietuvoje. Leidinių gausa išsiskiria 1918–1921 m. laikotarpis. Iš viso LMD išleido beveik 90 vadovėlių, 29 dokumentus, dešimtis atspaudų iš „Lietuvių Tautos“ bei „Medicinos“. Neįgyvendinti projektai: enciklopedijos, bibliografijos, žemėlapių, žurnalo „Medicina ir gamta“ leidyba. LMD leidybinė veikla buvo žinoma ne tik Lietuvoje, bet ir už jos ribų.

Literatūra ir šaltiniai

- Banionis, J. 1998. Lietuvių mokslo draugijos leidybinė veikla: Antano Smetonos matematikos vadovėliai, iš *Mokslas ir istorija: mokslinės konferencijos medžiaga*. Kaunas: Technologija, 108–113.
- Biržiška, V. 1933. Įžangos žodis, iš *Lietuviškoji enciklopedija*. 1 t. Kaunas.
- Bliznikienė, R. 2003. *Utenos „Saulės“ gimnazija* [interaktyvus] [žiūrėta 2009 m. kovo 1 d.]. Prieiga per internetą: <www.saule.utenal.m.lt/istorija/saules_istorija/lt/>.
- Černiauskaitė, V. 2002. Pirmasis Lietuvių enciklopedijos projektas, *Informacijos mokslai* 20: 126–130.
- Elektroninis katalogas* [interaktyvus]. 2008. Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka [žiūrėta 2009 m. kovo 1 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.libis.lt:8080/>>.
- Girkus, R. 2004. Pirmieji lietuviški etnografiniai žemėlapiai, iš *Žiemgala* [interaktyvus]. [Nr.] 1 [žiūrėta 2009 m. kovo 1 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.ziemgala.lt/z/2004_01_05.html>.
- Iš Lietuvių Mokslo Draugijos Kronikos. 1921. XI-asis visuotinis Lietuvių Mokslo Draugijos susirinkimas Vilniuje 1917 metais birželio 17–19 dienomis; XII-asis Visuotinis Lietuvių Mokslo Draugijos susirinkimas Vilniuje 1918 m. spalio 2–4 d.d.; XIII-asis Lietuvių Mokslo Draugijos visuotinis susirinkimas Vilniuje 1919 metais lapkričio 1–3 dienomis; XIV-asis visuotinis Lietuvių Mokslo Draugijos susirinkimas Vilniuje 1920 m. gruodžio 28–29 d.; Steigiamasis Lietuvių Mokslo Draugijos Kauno Skyriaus susirinkimas 1920 met. sausio mėnesyje, *Lietuvių tauta* 3(1): 214–259.
- Iš Lietuvių Mokslo Draugijos Kronikos. 1923. XV-asis Lietuvių Mokslo Draugijos visuotinis susirinkimas Vilniuje lapkričio 23–25 d. 1921 m.; XVI-asis visuotinis Lietuvių Mokslo Draugijos susirinkimas Vilniuje gruodžio 26–27 d. 1922, *Lietuvių tauta* 3(2): 472–481.
- Jakimavičius, A. 2008. Gamtininkai ir Lietuvių mokslo draugija, iš *Ekologija* [interaktyvus]. [Nr.] 54(1) [žiūrėta 2009 m. kovo 1 d.]. Prieiga per internetą: <http://images.katalogas.lt/maleidykla/Eko81/Eko_064_070.pdf>.
- Janulaitis, A.; Klimas, P. 1918. *Lietuvių mokslo draugijos Vilniuje Vadovėliams leisti komisijos redakcijos posėdžių protokolai, rašyti A. Janulaičio ir P. Klimo*. Lietuvos mokslų akademijos bibliotekos Rankraščių skyrius, f 29–97: 12.
- Juokų Senis [Augustinas Jakučionis]. 1911. Prie vadovėlių konkurso, *Mokykla* 5: 36–37.
- Jurginis, J. 1975. *Lietuvių mokslo draugija*. Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla.
- Juzefovičius, R. 2003. Lietuvių mokslo draugijos ryšiai 1918–1938 m., *Istorija* 55: 40–46.
- Kazlauskienė, R.; Paškevičiūtė-Kundrotienė, E. 2007. Lietuvių mokslo draugijos leidinių bibliografija, *Lietuvos mokslų akademijos žinios* 3(46): 43.
- Kazlauskienė, R.; Paškevičiūtė-Kundrotienė, E. 2008. *Lietuvių mokslo draugijos leidinių bibliografija* (rankraštis).
- Klimavičiūtė, J. 2005. Lietuviškos botanikos terminijos kūrėjai XX a. pirmojoje pusėje, iš *Botanica lithuanica* [interaktyvus]. [Nr.] 8: 25–28 [žiūrėta 2009 m. kovo 1 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.botanika.lt/lituanica/BotLitSuppl8P25-28.pdf>>.
- Lapinskienė, A. 2003. Jonas Basanavičius – Lietuvių mokslo draugijos steigėjas, iš *Dr. Jonas Basanavičius 1851–1927*, 148–175.
- Lietuvių mokslo draugijos įstatai*. 1907. Vilnius. 12 p.
- Lietuvių mokslo draugijos įstatai = Statut Litewskiego Towarzystwa Naukowego w Wilnie*. 1937. Vilnius. 24 p.
- Pukienė, V. 2002. Lietuviškų vadovėlių rengimas ir leidyba 1905–1918 metais [...], *Istorija* 40: 19–22.

- Pupšys, V. 1995. *Lietuvos mokykla: atgimimo metai (1905–1918)*. Kaunas. 234 p.
- Tamošiūnas, J. 1991. *Lietuviškų periodinių leidinių bibliografija 1832–1982*. Kaunas. 301 p.
- Vadovėliai. 1919. *Lietuvos mokykla* 1: 142–146.
- Žilinskas, J. 1910. Ataskaita rinkimo aukų „vadovėliams“ ir „fondui“, *Mokykla* 10: 65–67.
- Žukas, V. 1998. *Švyturio bendrovė knygoms leisti ir platinti 1918–1931*. Vilnius. 170 p.

PUBLISHING ACTIVITIES OF THE LITHUANIAN SCIENTIFIC SOCIETY

Eglė Paškevičiūtė-Kundrotienė

The Library of the Lithuanian Academy of Sciences, Žygimantų 1/8, LT-01102 Vilnius
E-mail: hekspertai@gmail.com.

Summary. This article elaborates on the publishing activities (1907-1940) of the Lithuanian Scientific Society (LSS) discussing the implemented plans and their significance as well as the un-realized ideas and reasons of their failure. The paper determines the authors that mostly contributed to various publishing activities and shows how the scale of the publishing activities of LSS changed from the foundation of LSS to its closure. In total, LSS published almost 90 textbooks, 29 documents, dozens of offprints from *Lietuvių tauta* („Lithuanian Nation“) and „*Medicina*“. Plans to publish encyclopedias, indices, maps and the journal *Medicina ir gamta* („Medicine and Nature“) were not implemented. The main upsurge in publishing was in 1918-1922. The political and cultural environment undoubtedly influenced publishing in Lithuania. LSS played the major role as a provider of textbooks for developing Lithuanian school and as a publisher and distributor of scientific literature. The publishing activities of LSS were widely known in Lithuania and abroad.

Keywords: Lithuanian Scientific Society, publishing, course books *Lietuvių tauta* („Lithuanian Nation“), Jonas Basanavičius.

Eglė Paškevičiūtė-Kundrotienė 2006 m. baigė Vilniaus pedagoginio universiteto Istorijos fakultetą, įgijo istorijos mokytojo specialybės magistro diplomą. Iki 2005 m. dirbo istorijos mokytoja, nuo 2005 m. – Lietuvos mokslų akademijos bibliotekos Bibliografijos (vėliau pakeista į Informacijos) skyriaus darbuotoja, 2006–2008 m. dirbo Europos Sąjungos struktūrinių fondų projekte „Tarptautinė mokslinė duomenų bazė „Lituanistika“ ekspertavimo organizavimo specialiste.

Domisi mokslo istorija, dalyvauja konferencijose, rengia temines istorines bei mokslininkams skirtas parodas.

Eglė Paškevičiūtė-Kundrotienė graduated from Vilnius Pedagogical University, the Faculty of History. She was awarded a Master's degree in History. Until 2005, she worked as a teacher of history. Since 2005, she has been working at the Information Department of the Library of Lithuanian Academy of Sciences. Also from 2006 to 2008, as a specialist of expertise activities participated in the EU structural fund project *International Scientific Database „Lituanistica“*. She is interested in the history of science, takes part in conferences and organises exhibitions of history dedicated to scientists.